

Prof. zw. dr hab. Beata Pastwa-Wojciechowska

Instytut Psychologii UG

Gdańsk, dn. 1.04.2023

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Pawła Przybylskiego

pt.: „*Akcja serca, objawy ADHD i dysfunkcje wykonawcze, a wskaźniki dysocjalności młodocianych skazanych więźniów*”

napisanej pod kierunkiem dr hab. prof. SWPS Danuty Rode

Zgodnie z treścią art. 13 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* rozprawa doktorska przede wszystkim powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Poniżej, zgodnie z treścią wskazanego artykułu dokonam oceny przedłożonej rozprawy doktorskiej.

W recenzji uwzględniono następujące obszary oceny: 1) Uwagi ogólne, 2) tytuł rozprawy doktorskiej stanowiącej podstawę ubiegania się w aktualnym postępowaniu o nadanie stopnia doktora, 3) ocena układu rozprawy doktorskiej, w tym o poszczególnych jej częściach składowych, 4) ocena zastosowanego piśmiennictwa, 5) wskazanie oraz ocena celu pracy, 6) wskazanie oraz ocena zastosowanych metod badawczych, 7) ocena części rozprawy doktorskiej dotyczącej omówienia wyników badań, 8) informacje dotyczące praktycznego zastosowania uzyskanych wyników badań, 9) informacje o ewentualnych nieprawidłowościach, 10) ocena czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, 11) ocena czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, 12) konkluzja.

1. Uwagi ogólne:

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska mgr Pawła Przybylskiego koncentruje się na analizie zależności pomiędzy wskaźnikami akcji serca oraz cechami ADHD a nasileniem dyssocjalności młodocianych skazanych sprawców przestępstw w celu udoskonalenia metod diagnozy dyssocjalności młodocianych skazanych a w przyszłości również nieletnich i młodzieży niedostosowanej społecznie (s. 72). Na wstępie pragnę podkreślić, że problematyka nieletnich wciąż budzi zainteresowanie naukowców czy szerzej ujmując również społeczeństwa. Z jednej strony dążymy do poznania przyczyn przestępczości tej grupy wiekowej, z drugiej strony czyny młodocianych, zwłaszcza te o dużym ładunku agresji budzą skrajne, negatywne emocje przyczyniając się do wspierania skrajnej postawy związanej z restrykcyjnym karaniem. Należy także wskazać, że Ustawa o wsparciu i resocjalizacji nieletnich z dnia 9 czerwca 2022 roku stanowi odzwierciedlenie „szczególnego” zainteresowania tą grupą wiekową, zarówno w kontekście zachowań dyssocjalnych, jak i przestępczością. Przestępczość osób nieletnich budzi także od dawna duże zainteresowanie badaczy w celu zidentyfikowania czynników, jak również trajektorii rozwojowych pozwalających na ich powiązaniu z zachowaniami dyssocjalnymi w tym także w konsekwencji z przestępczością. Niezmiernie istotną kwestią, o której też w swoim celu badań wspomina Doktorant jest diagnoza. Sama diagnoza czy to odbywająca się na potrzeby ośrodków i zakładów dla nieletnich, jak i diagnoza penitencjarna budzą wiele wątpliwości, co do po pierwsze odzwierciedlenia współczesnej wiedzy naukowej, adekwatności stosowanych narzędzi czy wreszcie kompetencji osób wykonujących tego typu badania o czym może świadczyć chociażby raport NIK o działalności resocjalizacyjnej Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych, resocjalizacji w zakładach poprawczych czy resocjalizacji osób pozbawionych wolności. Należy zdać sobie sprawę, że do tego typu placówek osoby mogą przybywać z bardzo licznymi diagnozami, jak i bez nich zatem obszar diagnostyczny stanowi ważne pole badawcze zarówno w aspekcie praktycznym, jak i naukowym. Warto także podkreślić, że duże znaczenie mają także kompetencje diagnostyczne samych diagnostów, co przekłada się na sposób oceny patomechanizmów leżących u podłoża zachowań osób prezentujących konkretne zaburzenia..

Zatem problematyka rozważań Doktoranta odnosi się do ważnego i aktualnego obszaru dociekań naukowych i praktycznych, przy czym została ona osadzona zarówno w problematyce i terminologii psychologicznej, jak i prawniczej, co z pewnością wymaga orientacji w wielu zawiłościach pomiędzy tymi dyscyplinami naukowymi. Innymi słowy, sytuacja prawna, w jakiej znalazły się osoby badane wymusza odzwierciedlenie ich sytuacji w interdyscyplinarnej

polemice rzutując tym samym na aspekt teoretyczny i metodologiczny prowadzonych badań a także kwestie terminologiczne i kompetencyjne.

2. Tytuł rozprawy doktorskiej stanowiącej podstawę ubiegania się w aktualnym postępowaniu o nadanie stopnia doktora

Tytuł pracy doktorskiej mgr Pawła Przybylskiego brzmi: *Akcja serca, objawy ADHD i dysfunkcje wykonawcze, a wskaźniki dysocjalności młodocianych skazanych więźniów*. Wskazany temat w pełni oddaje zagadnienia z jakimi mierzy się Doktorant na kartach swojej pracy. Wszystkie z wymienionych w tytule zmienne znajduje odzwierciedlenie zarówno w treściach teoretycznych, jak i empirycznych pracy. Pewne moje wątpliwości budzi zbitka słów „skazanych więźniów”. Zgodnie z obowiązującymi współcześnie zasadami preferowane jest używanie terminu osoby skazane podkreślając podmiotowość osób odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych. Zatem być może lepszym rozwiązaniem byłoby uwzględnienie tematu: *Akcja serca, objawy ADHD i dysfunkcje wykonawcze, a wskaźniki dysocjalności młodocianych osób skazanych pozbawionych wolności albo przebywających w więzieniu (albo izolacji penitencjarnej)*. Warto także zaznaczyć, że skazany to osoba fizyczna, która w postępowaniu karnym została skazana przez sąd prawomocnym wyrokiem lub nakazem karnym i uznana za winną popełnienia przestępstwa, której została wymierzona kara lub środek karny. Tym samym sprawca czynu karalnego posiada status skazanego od chwili uprawomocnienia się orzeczenia, przez całe postępowanie wykonawcze aż do zatarcia skazania. Natomiast zbitka „skazanych więźniów” jest w mojej ocenie niefortunna ponieważ w więzieniu z rzeczy samej przebywają skazani zatem podkreślenie statusu prawnego osoby i wskazanie miejsca wykonania środka jest bardziej poprawne nie tylko językowo ale także merytorycznie.

3. Ocena układu rozprawy doktorskiej, w tym o poszczególnych jej częściach składowych

Recenzowana praca doktorska obejmuje łącznie 370 stron wraz z cytowaną literaturą i załącznikami, w tym wykorzystanymi w pracy metodami kwestionariuszowymi oraz spisem tabel. Przedłożona do oceny praca doktorska składa się z dwóch wyraźnie wyodrębnionych części tj. części teoretycznej (s. 7-70) i empirycznej (s. 71-258) do których zostały przyporządkowane odpowiednie podrozdziały pracy. I tak w części teoretycznej pracy zostało

zawartych pięć (5) rozdziałów odnoszących się do zagadnień zawartych w tytule pracy, tj.: zagadnienia wprowadzające, aktywność autonomicznego układu nerwowego, funkcje wykonawcze i ich deficyty, zespół nadpobudliwości psychoruchowej w deficytem uwagi oraz zależność pomiędzy ADHD a niedostosowaniem społecznym i przestępczością, które Doktorant w sposób szczegółowy i kompetentny przedstawił i omówił. I tak, w rozdziale 1 skupił się na takich zagadnieniach, jak: przestępczość, przemoc, dyssocjalność, przestępczość młodocianych czy nawrót zainteresowania biologicznymi czynnikami ryzyka dyssocjalności; Rozdział 2 koncentruje się na zagadnieniach dotyczących aktywności AUN, jej pomiarze i roli w badaniach, aktywności serca oraz dyssocjalności. Rozdział 3 poświęcony został funkcjom wykonawczym i ich deficytom. Z kolei rozdział 4 obejmuje takie zagadnienia jak charakterystyka i kryteria diagnostyczne ADHD, funkcjom wykonawczym, modelom i technikom diagnozy ADHD oraz anomaliiom autonomicznym ADHD. Natomiast ostatni 5 rozdział obejmuje zagadnienia dotyczące przemocy, przestępczości i więzienia, dysfunkcje wykonawcze oraz diagnozę ADHD w kontekście populacji przestępczej.

Z kolei w części empirycznej pracy wyodrębniono dwie części, czyli metodologię badań własnych (71-118) i wyniki badań własnych (s.119-258). I tak w części Metodologia badań własnych zostało wyodrębnionych siedem (7) rozdziałów: rozdział 6 - Model i hipotezy badawcze, rozdział 7 – Narzędzia badawcze – Analiza akt i anamneza, rozdział 8 – Narzędzia badawcze – Skale objawów ADHD i dysfunkcji wykonawczych, rozdział 9 – Narzędzia badawcze – Testy neuropsychologiczne, rozdział 10 – Narzędzia badawcze – Pomiar akcji serca, Rozdział 11 – Grupy badawcza – Pomiar akcji serca oraz rozdział 12 – Operacjonalizacja hipotez i metody analizy danych

Całość pracy zamyka Bibliografia (s.259-302) oraz część IV zatytułowana Załącznik (s. 303- 370), gdzie zamieszczone zostały kwestionariusz, arkusze, materiał bodźcowy, struktura czynnikowa skal, modyfikacje narzędzi oraz tabele z dodatkowymi analizami. Oceniając układ pracy doktorskiej mgr Pawła Przybylskiego pragnę zaznaczyć, że prawidłowo został dokonany podział na część teoretyczną i empiryczną pracy a zawarte w każdej z tych części rozdziały merytorycznie odpowiadają im.

Natomiast odnosząc się do treści zawartych w części teoretycznej pracy moje uwagi odnoszą się do następujących kwestii:

- a) za bardzo dobrą praktykę uważam wydzielenie podsumowania po każdym z podrozdziałów zarówno w części teoretycznej, jak i empirycznej pracy. Jest to nie tylko

- zabieg polegający na podsumowaniu tego, co najważniejsze ale także odzwierciedla kompetencje Doktoranta do syntezy omawianych treści czy też uzyskanych rezultatów,
- b) uwagę zwraca bardzo dobre osadzenie poruszanych treści we współczesnej literaturze przedmiotu w tym zarówno polskiej, jak i zagranicznej aczkolwiek wnoszę pewne uwagi dotyczące braku pozycji, które w mojej ocenie mają istotne znaczenie dla omawianej problematyki.
 - c) W rozdziale pierwszym Doktorant dokonuje analizy różnych pojęć np. demoralizacja, asocjalność, wykołajenie społeczne, osobowość dyssocjalna, które to terminy opisuje i wyjaśnia w sposób poprawny odnosząc się do różnych źródeł np. ICD-10 czy ICD-11. Bardzo pozytywnie oceniam zdefiniowanie i osadzenie w literaturze przedmiotu określenia dyssocjalność. Również bardzo precyzyjnie zostały określone kwestie dotyczące rozumienia pojęcia nieletniego sprawcy przestępstwa. Natomiast podjęłabym polemikę z odniesieniem się do stwierdzenia Doktoranta dotyczącego spadku ogólnego nasilenia przestępczości. Co prawda Doktorant wskazuje na różne trendy występujące w statystykach policyjnych czy Służby Więziennej nie mniej jednak należy także zwrócić uwagę na zmiany dotyczące sposoby samego sporządzania takich statystyk czy też odniesienia liczby osób skazanych do populacji w danym roku. Ponadto w mojej ocenie Doktorant mało przekonująco dokonał uzasadnienia dlaczego skoncentrował się na wyborze oceny aktywności AUN z wykorzystaniem pomiaru akcji serca a nie np. RSG.
 - d) W rozdziale drugim natomiast bardzo szczegółowo zostały opisana aktywność AUN i jej pomiar poprzez wskazanie mechanizmów leżących u ich podstaw oraz odpowiadające im techniki pomiaru aktywności AUN. W rozdziale tym możemy znaleźć uzasadnienie dlaczego Doktorant skoncentrował się na wyborze oceny aktywności AUN z wykorzystaniem pomiaru akcji serca a nie np. RSG. Bardzo pozytywnie oceniam podrozdział 2.2. poświęcony przeglądowi badań dotyczących problematyki akcji serca i dyssocjalności. W rozdziale tym Doktorant dokonał bardzo wnikliwego przeglądu badań prezentując je z różnych okresów czasowych, tj. zarówno te współczesne jak i pochodzące z lat 80-90-tych XX w.
 - e) pewne rozczarowanie budzi rozdział 3 - w części teoretycznej pracy, zatytułowany Funkcje wykonawcze i ich deficyty albowiem zgodnie ze spisem treści liczy on zaledwie 7 stron a przedstawione treści zostały opisane w sposób bardzo ogólnikowy,
 - f) nieoprawny zapis DSM-5 (doktorant konsekwentnie używa zapisu DSM-V),
 - g) Doktorant w rozdziale 5 części teoretycznej pracy zatytułowanym ADHD a niedostosowanie społeczne i przestępczość – stan badań w sposób dla mnie

niezrozumiały odnosi się do pojęcia niedostosowania społecznego. Samo pojęcie niedostosowania społecznego jest w bardzo różnorodny sposób rozumiane a przede wszystkim używane na gruncie pedagogiki a nie psychologii, gdzie posługujemy się pojęciem zaburzeń zachowania. Niedostosowanie społeczne może wynikać z wielu czynników i tak naprawdę jest behawioralnym przejawem owych czynników czy też mechanizmów, które prowadzą do zachowań niezgodnych z normami społecznymi, w tym prawnymi. Warto podkreślić, że kryteria behawioralne nie niosą z sobą żadnej informacji o charakterze zaburzenia ani nie wskazują na konkretne metody leczenia czy resocjalizacji. Co ciekawe sam Doktorant nie wskazuje precyzyjnie definicji tego pojęcia zatem nie wiadomo czy odnosi się do niego w kontekście braku czy też niewłaściwej realizacji przyjętych norm i reguł społecznych czy też ma na myśli konkretny termin traktowany zamiennie z zaburzeniami zachowania przede wszystkim na gruncie pedagogiki.

- h) Wątpliwości budzi także poprawność tytułu podrozdziału 5.1. ADHD a przemoc, przestępczość i więzienie. Oczekiwałamby zamiast słowa więzienie określenia które wskazywałoby na określenie problemu który chciałby zaakcentować Doktorant. Treść podrozdziału wskazuje na powoływanie się Doktora na badania dotyczące osób przebywających w więzieniu, czyli skazanych. Jak już wskazywałam skazanie jest określonym statusem formalno-prawnym natomiast więzienie jest instytucją, w której realizowany jest środek karny jakim jest pozbawienie wolności.
- i) niektóre sformułowania używane przez Doktoranta budzą wątpliwości np. częstość występowania ADHD w izolacji penitencjarnej na świecie ... (s.60) wydaje się, że powinno brzmieć – częstość występowania osób z rozpoznaniem (diagnozą) ADHD w populacji osób przebywających w izolacji więziennej czy skłonności przestępcze (np. s. 20),
- j) w mojej ocenie brakuje uporządkowania kwestii dotyczących rozróżnienia osób w wieku dziecięcym i adolescencji a osobami dorosłymi w kontekście zachowań dysocjalnych albowiem treści te się przeplatają, nie są usystematyzowane, co utrudnia ich odbiór,
- k) praca generalnie została napisana starannym i poprawnym językiem aczkolwiek istnieją w niej różnego rodzaju błędy, co zostało wskazane powyżej,
- l) zagadnienie, które eksploruje Doktorant poznawczo i empirycznie należy uznać za oryginalny obszar dociekań naukowych

Podsumowując treści opisane przez Doktoranta w część teoretycznej pracy zostały przedstawione w sposób uporządkowany, nadając im logiczny ciąg przyjętego wywodu i zgodny ze sposobem pisania prac naukowych. Doktorant przyjął bardzo konsekwentny sposób przedstawiania i opisu analizowanych przez niego treści. Doktorant starał się w sposób wyczerpujący i uporządkowany przedstawić omawiane przez niego zagadnienia a zawarte w poszczególnych rozdziałach treści odpowiadają zagadnieniom ujętym w zawartym w tytułach. Sposób przedstawienia treści pozwala śledzić tok wywodu Doktoranta.

4. Ocena zastosowanego piśmiennictwa .

Uwagę zwraca natomiast imponująca liczba pozycji bibliograficznych (s. 259-302, czyli łącznie 43 strony!) wykorzystanych w pracy, która jest niewątpliwie obszerna ale po zapoznaniu się z pracą Doktoranta należy stwierdzić, że w pełni uzasadniona. Należy także podkreślić, że stanowi ona odzwierciedlenie rozległej, interdyscyplinarnej wiedzy Doktoranta w zakresie omawianej problematyki. Ponadto mgr Paweł Przybylski zadbała zarówno o uwzględnienie w pracy polskiej, jak i zagranicznej literatury przedmiotu. Brakuje mi co prawda np. fundamentalnej pracy omawiającej zagadnienie funkcji wykonawczych K. Jodzio pt. Neuropsychologia intencjonalnego działania Koncepcje funkcji wykonawczych, która to praca w sposób kompleksowy oraz interdyscyplinarny ujmując problematykę intencjonalnych, dowolnych działań człowieka. Również w zakresie problematyki ADHD nie ma odniesienia do prac polskich autorów z tego obszaru chociażby prof. Borkowskiej czy Lipowskiej.

5. Wskazanie oraz ocena celu pracy

Doktorant wskazał w pracy (s. 72), że „celem projektu jest prześledzenie zależności między wskaźnikami akcji serca oraz cechami ADHD, a nasileniem dyssocjalności u młodocianych skazanych sprawców przestępstw w celu udoskonalenia metod diagnozy dyssocjalności młodocianych skazanych a w przyszłości również nieletnich i młodzieży nieprzystosowanej społecznie”. Oprócz celu głównego zostało wskazanych pięć celów operacyjnych projektu. Przechodząc do oceny poszczególnych celów należy wskazać, że Doktorant podjął bardzo istotny temat diagnozy na potrzeby wymiaru sprawiedliwości, który to obszar wykazuje wiele deficytów merytorycznych i metodologicznych. Natomiast w mojej ocenie cel główny, jak cele operacyjne mają wyłącznie odniesienie do badanej grupy i trudno je uogólniać na całą populację nieletnich sprawców przestępstw.

6. Wskazanie oraz ocena zastosowanych metod badawczych

Doktorant wykorzystał liczne narzędzia badawcze, tj. 1) analiza akt i ankieta amnestyczna, 2) skale objawów ADHD (Conners Adult ADHD rating Scale, Barley Adult ADHD Rating Scale IV, Barkley Deficit in Executive Functioning Scale), 4) Test uwagi dowolnej – Test d2, 3) Testy pamięci operacyjnej (Powtarzania cyfr oraz Corsi Block Tapping), 4) testy pamięci świeżej (Elementy Skali Pamięci Choynowskiego, Benton Visual Retention Test), 5) Testy hamowania i ciągłego wykonania (Test Interferencji Słów i Kolorów, Test Go/No-go, Test Stop-Signal Task, 6) Testy zimnych i gorących funkcji wykonawczych (Test Sortowania kart z Wisconsin, Test Balloon Analogue Risk Taking, Iowa Gambling Task, 6) Pomiar akcji serca. Należy zaznaczyć, że narzędzia diagnostyczne zostały dobrane do tematu, jak i celu pracy. Wszystkie narzędzia, które zostały przetłumaczone na język polski objęte zostały prawidłową procedurą ich adaptacji oraz określeniem ich rzetelności poprzez podanie odpowiednich wskaźników. Doktorant skorzystał z narzędzi do analizy ADHD opartych o DSM-IV, co budzi wątpliwości co do wnioskowania o objawach ADHD w oparciu o to narzędzie w kontekście współcześnie występujących klasyfikacji DSM-5 czy ICD-11. Należy jednak podkreślić, że wkład Doktoranta w adaptację narzędzi jest bezsporny, przy czym wykazał się on niezwykle starannością i rzetelnością w tym obszarze.

7. Ocena części rozprawy doktorskiej dotyczącej omówienia wyników badań

W części empirycznej pracy Doktorant przedstawił cel badań oraz wyniki badań własnych. Odnosząc się do tej części pracy należy zauważyć, że:

- a) W części empirycznej po celu badania powinna zostać opisana grupa badana a następnie metody zgodnie ze schematem cel pracy, kogo dotyczy i za pomocą jakich narzędzi cel badań będzie weryfikowany.
- b) Błędem jest użycie stwierdzenia grupa badawcza albowiem oznacza ona zupełnie co innego niż grupa badana a Doktorant przedstawia grupę badaną
- c) Doktorant bardzo precyzyjnie wskazał i opisał zmienne zależne i wyjaśniające oraz opisujące je wskaźniki
- d) Doktorant przedstawił pięć hipotez badawczych, przy czym część z nich zostało sformułowanych w kontekście zależności statystycznych tj. hipoteza 3 i 4. Należałoby

- się zastanowić czy jednak nie należałoby ich sformułować w kontekście zależności psychologicznej a następnie jako hipotezę kierunkową wskazującą kierunek zależności,
- e) zastanawiająca jest dla mnie hipoteza 1 gdzie Doktorant przewiduje, że poziom sprawności poznawczej skazanych młodocianych będzie znacznie poniżej normy dla płci i wieku. Wiele badań wskazuje, że osoby skazane mają niższą sprawność poznawczą, przy czym należy także uwzględnić miejsce i sytuację, w jakiej badania te zostały przeprowadzone. Szkoda, że Doktorant nie uzasadnił postawionych przez siebie hipotez. Natomiast niezrozumiały jest dla mnie zabieg dotyczący operacjonalizacji hipotez w rozdziale 12. Czytelnik ponownie musi cofnąć się do postawionych hipotez wskazanych w podrozdziale 6.2. Taka konstrukcja w mojej ocenie nie jest najlepsza i wymagałoby to uprządkowania, tak aby Czytelnik mógł się odnaleźć w treści wyводу Doktoranta.
 - f) Doktorant bardzo precyzyjnie opisał schemat modelu badawczego
 - g) jak już zaznaczono wcześniej Doktorant bardzo dobrze i precyzyjnie opisał wykorzystane narzędzia badawcze.
 - h) precyzyjnie wskazano także charakterystykę grupy badanej oraz sposób jej rekrutacji. Innymi słowy, przedstawił wskaźniki włączające osoby badane do badań. Doktorant wskazał też wskaźniki niedostosowania społecznego tj. profil wykształcenia, historię edukacji i zatrudnienia, przedwczesne rodzicielstwo, karna instytucjonalizacja, przemoc, alkohol, narkotyki oraz Behawioralny Indeks Dyssocjalności. Cały czas mam wątpliwości czy Doktorant rozpatruje niedostosowanie czy zaburzenia funkcjonowania osób badanych. Doktorant przebadął łącznie 80 osób, co ze względu na złożoność procedury badań oraz ograniczenia sytuacyjne oraz podmiotowe osób badanych należy uznać za prawidłowa dla tego typu populacji,
 - i) jak stwierdza sam Doktorant, grupa ta miała być reprezentatywna dla całej populacji polskich młodocianych osadzonych w oddziałach penitencjarnych. Z wyliczeń Doktoranta wynika, że grupa 80 osadzonych stanowi ok 12% osobowego młodocianych odbywających karę pozbawienia wolności. Z pewnością próba jest reprezentatywna nie mniej jednak uzyskane na jej podstawie wyniki należy traktować z ostrożnością, w kategoriach pewnych tendencji,
 - j) badania zostały zrealizowane w Zakładzie Karnym w Wojkowicach, który jest właściwą placówką do realizacji zaprojektowanych badań.
 - k) również dokładnie zostały opisane parametry fizjologiczne w grupie badanej. Na marginesie tytuł tego podrozdziału wydaje się on niedokończony poprzez dookreślenie jakiej grupy dotyczy

- l) Doktorant w sposób prawidłowy przedstawił i opisał sposób analizy statystycznej wyników badań własnych zgodnie z postawionymi hipotezami badań. Należy wskazać, że analiza danych pozyskanych w badaniu ma charakter zarówno jakościowy, jak i ilościowy. Opracowanie danych do analizy statystycznej (danych jakościowych i ilościowych) należy ocenić pozytywnie albowiem Doktorant wykorzystał w sposób prawidłowy sposób wnioskowania statystycznego zgodnie z postawionymi hipotezami pracy. Dodatkowo należy podkreślić, że uzyskane wyniki zostały przedstawione w formie tabel i rysunków co pozwala na ich lepszą percepcję i analizę odbiorcy.
- m) jak już zaznaczono Doktorant prawidłowo przedstawił i opisał uzyskane rezultaty badań, grupując je zgodnie z analizowanymi problemami badawczymi. Ponadto taka konstrukcja pracy pozwala odbiorcy na porównanie postawionych i hipotez z uzyskanymi rezultatami badań. I tak, rezultaty badań zostały pogrupowane według następujących grup problemowych: 1) poziom funkcjonowania poznawczego, 2) obciążenie ADHD w badanej grupie, 3) dysocjalność a objawy ADHD i deficyty poznawcze, 4) wskaźniki akcji serca jako predyktor dysocjalności, 5) objawy ADHD i akcja serca jako łączne predyktory dysocjalności.
- n) Doktorant wykazał się kompetencjami analitycznymi przy opracowywaniu danych empirycznych. Czytelnik, jak już zaznaczyłam przeprowadzany jest przez bogactwo zgromadzonego materiału empirycznego w sposób uporządkowany. Należy podkreślić, że metody weryfikacji statystycznej zostały wybrane w sposób prawidłowy. Ponadto każda z procedur weryfikacyjnych odznacza się jasnością oraz komunikatywnością opisu
- o) W ostatnim rozdziale, czyli 20 Doktorant przeprowadził dyskusję wyników wskazując nie tylko na uzyskane wyniki badań w kontekście danych zawartych w literaturze przedmiotu ale także wnioski praktyczne. Wnioski te zostały pogrupowane wokół czterech obszarów, tj.: 1) deficytów poznawczych, 2) ADHD wśród młodocianych, 3) akcja serca jako predyktor dysocjalności oraz 4) ocena modelu predykcyjnego dysocjalności. W rozdziale tym Doktorant wskazał zarówno własne rozważania na tle literatury przedmiotu zawierające rozważania teoretyczne, jak odnosząc się do wyników badań empirycznych licznych autorów. Precyzyjnie wskazał i podjął próbę wyjaśnienia zarówno rezultatów wspierających uzyskane rezultaty, jak i w odmienny sposób je tłumaczące. Należy podkreślić, że podjęta przez Doktoranta dyskusja wyników odzwierciedla jego zdolność do syntezy materiału teoretycznego i empirycznego uzyskanego w badaniach, jak również zdolność porównania otrzymanych rezultatów z wynikami zamieszczonymi w literaturze przedmiotu.

8. Informacje dotyczące praktycznego zastosowania uzyskanych wyników badań

Doktorant co do praktycznych aspektów (aplikacyjnych) rezultatów badań własnych odnosi się w sposób bezpośredni de facto w celu badań oraz dyskusji wyników. Szkoda jednak, że nie wydzielił osobnego podrozdziału odnoszącego się do tego aspektu własnej pracy albowiem Czytelnik musi wyłuskiwać te treści w poszczególnych podrozdziałach. Zabrakło mi także zaznaczenia jak w praktyce wypracowane metody i procedury mogłyby być włączone w proces diagnozy psychologiczno-penitencjarnej a przecież do niej ponieważ Doktorant się odwołuje.

9. Informacje o ewentualnych nieprawidłowościach

Chciałabym podkreślić, że zdecydowana większość tez, twierdzeń i poglądów została wyrażona przez Recenzentkę w niniejszej opinii. Uwagi te w opinii Recenzentki zostały wyrażone wraz z ich uzasadnieniem.

10. Ocena czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego

Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że przedłożona przez mgr Pawła Przybylskiego rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Doktorant podjął w swojej pracy doktorskiej bardzo ważny problem naukowy, który w badanym przez niego kontekście należy uznać za unikatowy. Tym samym należy stwierdzić, że Doktorant opracował i przedstawił projekt badań nowatorski ale także wartościowy w aspekcie poznawczym i aplikacyjnym.

11. Ocena czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Jak już wyżej zaznaczyłam mgr Paweł Przybylski zaprezentował wysokie kompetencje badawcze, zarówno w aspekcie projektowania badań na poziomie konceptualizowania problemu badawczego, jak i jego realizacji empirycznej. Szczególnie uwagę zwraca umiejętność dokonywania analizy omawianych zagadnień w sposób pokazujący

wnikliwość oraz znajomość zagadnień w szerokim kontekście, w jakim owe zagadnienia są omawiane. Pozwala to na precyzyjne odniesienie się do eksplorowanych zagadnień zarówno w kontekście uzyskanych rezultatów badań własnych, jak również w kontekście rezultatów badań innych autorów. Ponadto w mojej ocenie umiejętność dokonania wnikliwej oceny własnych badań pokazuje, że Doktorant potrafi odnieść się do nich w sposób obiektywny pozwalający na zidentyfikowanie także ich ograniczeń oraz realnych obszarów wykorzystania praktycznego.

Konkluzja:

Przedstawioną przez Doktoranta pracę oceniam pozytywnie zarówno w aspekcie merytorycznym, jak i metodologicznym, a tym samym stwierdzam, że spełnia ona wymagania określone przepisami art. art. 187 Ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku. Zgodnie ze wskazaną wyżej Ustawą rozprawa doktorska mgr Pawła Przybylskiego pt. *„Akcja serca, objawy ADHD i dysfunkcje wykonawcze, a wskaźniki dysocjalności młodocianych skazanych więźniów”* stanowi „oryginalne rozwiązanie problemu naukowego”, w związku z czym wnioskuję o dopuszczenie mgr Pawła Przybylskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Beata Pastwa - Wojciechowska
